

לחיות בנס: למה התורה מציגה שני לוחות שנה?

קראתי פעם תיאוריה משמעותית, שאני משתדל ליישם אותה מעת לעת. הסופר האמריקאי מארק טוויין, אמר לפני למעלה ממאה שנה: "אם נגזר עליך היום לאכול צפרדע, תבלע אותה דבר ראשון על הבוקר. אם נגזר עליך לאכול שתי צפרדעים, תתחיל את היום עם זו הגדולה יותר". כמובן, יהודי לא אוכל צפרדעים, אז נאמר: 'אם נגזר עליך היום לאכול צנון, תאכל אותו בבוקר... אם נגזר עליך לבלוע שתי חתיכות צנון, תבלע בבוקר את הגדולה יותר'.

זה כמובן מפתיע. בעוד שהגישה הטבעית קוראת להתחיל את היום בפעולה רגועה, כמו כוס קפה וקריאת עיתון, להמשיך במשימות נחמדות ולהיסחף בהדרגה לסערת היום, התיאוריה הזו גורסת הפוך: לפתוח את היום עם המשימה שהכי לא רוצים לעשות, כמו להגיש עבודה, להתכונן למבחן או לשלם חשבונית. זו שדוחים ודוחים כדי לא להגיע אליה (בקריאת מיילים, שיטוט ברשת ויציאה לקניות...). כך הגרוע מכל מאחורינו. ניקינו את הראש מהלחץ בעורף והתפנינו למשימות אחרות.

לדעתי יש עומק רב מאחורי התיאוריה. היא הרבה יותר מאשר לנקות את הראש ולשחרר חסמים, אלא היא **מה שהאדם צריך**. עד שנדמה שהיהדות והחסידות דיברו דרך הגרון של מארק טוויין...

התפיסה התורנית היא שנועדנו לשדרג את הטבע. לגלות שהטבע הוא נקודת התחלה לטפס מעליו. שהטבע מייצג מהות גדולה ועמוקה ממנו שאינה נתפסת בכלים. לכן עלינו לחתור אל מעבר לעצמנו. לא רק להיות בסדר והגרסה הכי טובה של עצמנו, אלא להרים את גבולות הבסדר ולפרוץ אל מעבר למסגרת. לכן המתנה הכי גדולה שיכול לתת אדם לעצמו בתחילת היום היא, לעשות משהו בלתי רגיל ולפרוץ מעבר לעצמו. זה מה שממלא אנרגיה, חיוניות, אומץ, יעילות ושליטה בחיים.

כדי להבין את הדברים היטב, נעלה את השאלה הראשונה בסולם המחשבה היהודי. התמיהה שקודמת לכל התמיהות ועמה בחר הקב"ה להתחיל את התורה ומתן המצוות: למה התורה 'מסבכת' את לוח השנה היהודי? מדוע יהודי נדרש להתנהל עם שני לוחות שנה – אחד המבוסס על השמש ומתחיל מתשרי, ואחד המבוסס על הירח ומתחיל מניסן¹?

עד יציאת מצרים הכול היה ברור: אומות העולם, וגם **האבות הקדושים**, הביטו על השמש וידעו את התאריך. השמש קבועה ויציבה ופועלת כל יום, היא קובעת את עונות השנה והמחזור החקלאי שהעסיק את החיים, ולכן טבעי לסמוך עליה. השנה התחילה עם בוא הסתיו בתשרי, כשחרשו וזרעו את האדמה, היא התקדמה לעבר החורף והאביב, והסתיימה בקיץ וחודש אלול, כשאספו את הפירות.

המחזור הזה גם מתאים מבחינה אמונית עם העובדה שהעולם נברא בסוף אלול ותשרי, ואדם הראשון יצא מהדין ברחמים ביום בריאתו בא' בתשרי. כך השנה התחילה עם ימי הדין בתחילת השנה וקבעה את ההתנהלות לכל השנה שאחריה.

כאן באה פרשת "החודש", אותה נקרא בשבת הקרובה, מברכים ניסן, ומטילה שתי פצצות: בנוסף ובמקביל לספירת השנה למחזור השמש ולתשרי, עלינו לייצר עוד לוח שנה, שיהיה מבוסס על מחזור הירח ויתחיל מניסן. הירח יקבע את מבנה החודשים, את יום ראש חודש וסופו, וכן ספירת החודשים לאורך השנה תתחיל מניסן ותסתיים באדר.

¹ **בדיחת פולקלור יהודי**: פריץ העיירה נקלע לקשיים כספיים והכתובת היו היהודים. הוא ציווה את היהודים להאריך את שעות העבודה עד עשר בלילה ולהעביר לו יותר מיסים. הנתנים המסכנים ארגנו משלחת אל השליט והתלוננו כי הם עובדים מעבר לכוחות ואינם יכולים לקחת עוד משימות. הפריץ הקשיב בתשומת לב והכריז כי הוא יבדוק עד כמה החיים שלהם קשים. הוא הופיע בגטו באחד ממוצאי השבת ובדיוק היה זה מוצאי השבת הראשונה של החודש. כולם עמדו מחוץ לבית הכנסת וקידשו את הלבנה. הפריץ ביקש להבין את הנושא והם סיפרו כי בבריאת העולם, היה הירח גדול כמו השמש ואנו מבקשים כי תבוא הגאולה והוא יחזור אל הגודל הטבעי שלו. - "אם אלו הדאגות שלכם, כנראה שיש לכם זמן פנוי ואתם מסוגלים לקחת עוד עבודה", אמר הפריץ.

והשאלה היא למה לבלבל אותנו? האם לא מספיק לוח עברי לעומת לועזי, שמחייב לאחוז ראש האם נמצאים בתשרי או באוקטובר? מדוע בתוך הלוח העברי עצמו יש שני לוחות - זה שמונה מתשרי בהתאם לשמש והמחזור החקלאי וזה שמונה מניסן בהתאם למולד הירח?

עוד צריך להבין: למה החודש הזה **ראש חדשים**? מדוע ה' מתחיל את מתן המצוות בהלכת "החודש הזה לכם", וכדברי רש"י "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא בהחודש הזה", בשעה שמדובר בסך הכול במצווה טכנית מתמטית (שהרמב"ם מונה אותה רק כמצוות עשה קנג)?

נדון בשני הסברים גדולים: א. האבן עזרא מוצא כאן רמז **להעברת הכוח לידי חז"ל ולומדי התורה שבעל פה בכל דור**. אם בריאת העולם מציבה את הכוח בידי הבורא, קידוש החודש מעביר את הכוח לידי חז"ל, שמקדשים את החודש וקובעים את הזמנים גם עבור הקב"ה עצמו. ב. אדמור"י חבד מוצאים כאן תביעה **לפרוץ את גבולות הטבע**. אם מנין החודשים לשמש ולתשרי, מייצג את הסדר וההתמדה, המניין לירח ולניסן מייצג את החובה לשבור את ההתמדה וללכת מעבר לה.

ב. ספר מלכים מספר על החגיגה שארגן שלמה המלך לחנוכת בית המקדש הראשון. החגיגה התחילה בשמיני לתשרי והנביא מתאר בלשון ארוכה את מעלת חודש תשרי:

1. מלכים א ח,ב: ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל בירח האיתנים בחג הוא החדש השביעי.

הגמרא מפרשת בפשטות את הביטוי "ירח האיתנים": **ראש השנה יא: ירח שנולדו בו איתני עולם.**

"ירח האיתנים" הוא חודש תשרי בו נולדו האבות [אברהם ויעקב] שנקראים "איתני עולם". החיד"א מוסיף שהמילה "איתנים" היא בגימטרייה 501 וביחד עם הכולל היא 502, בדיוק כמו מניין שנות חיי האבות – 502 (אברהם 175, יצחק 180, יעקב 147).

חיד"א חומת אנך: 'אתנים' גימטריא תק"א, כי שני חיי האבות הם תק"ב כמספר אתנים עם הכולל.

פירוש פשוט נוסף **במצודת דוד: 'ירח האיתנים' מלשון איתן וחוזק, על שם כי בחודש תשרי הם המועדים היותר חזקים ומיישרים את האדם אל השלמות.**

אולם הרד"ק מביא פירוש שונה בשם התרגום יונתן ופותח יריעה גדולה שהיא הנושא שלנו:

רד"ק: יונתן תרגם בחודש שהאיתנים - הקדמונים - קראו לו 'החודש הראשון', וכעת הוא החודש השביעי, כי לפני שיצאו ישראל ממצרים היה תשרי החודש הראשון כי בתשרי נברא העולם, ומשיצאו בני ישראל ממצרים בניסן הוא ראש לחודשים ותשרי שביעי לו, כי כן אמר להם האל יתברך 'החודש הזה לכם ראש חודשים' – מכלל כי לכלל העולם אינו ראשון, אלא תשרי הוא ראשון.

חנוכת בית המקדש נקבעה לחודש תשרי, משום **שהקדמונים עד יציאת מצרים, מנו אותו בתור הראשון**. רק עכשיו הפך החודש הזה אצלנו להיות השביעי.

הדבר המפתיע הוא, שספירת השנה לתשרי, ממשיכה בתורה גם **אחרי יציאת מצרים**. המבנה השנתי בכל התורה הוא בהתאם למחזור העונות החקלאי שמושפע מהשמש, כשהתחלת השנה היא בתשרי ומסתיימת באלול. לכן ספירת השנים לשמיטין ויובלות ומעשרות הן בהתאם למחזור השנה החקלאי מתשרי לאלול. כך חוגגים את ראש השנה ימי הדין בחודש תשרי.

דרשת הרמב"ן לראש השנה: החדשים המזכירים בתורה, כגון במבול 'בראשון באחד לחדש' ובחדש 'השני' ו'השביעי' ו'העשירי' הנמנים שם, אינן אלא למנין השנים והראשון הוא תשרי שהוא ראש השנה לזרע וקציר וממנו כולם ... [וגם אחרי המבול] מפורש בתורה 'וחג האסיף בצאת השנה' [חג הסוכות הוא סוף השנה החקלאית ותחילה השנה הבאה. בספרים אחרים הוכיחו גם מהפסוק 'הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ... למטר השמים תשתה מים: ארץ אשר ... עיני ה' אלוקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה', שהקבה דן את הגשמים מתחילת השנה לסופה וברור שהכוונה

למחזור השנה החקלאי] ... וכבר הסכימו הכל לדעת ר' אליעזר [שבתשרי נברא העולם] וקבעו בתפילות תשרי 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון'.

כאן באה התורה בפרשת בא ויוצרת מהפכה תאריכית. בדיוק שבועיים לפני יציאת מצרים, ה' קורא למשה ואהרן ומצווה אותם על מצוות חג הפסח, קרבן פסח, חמץ ומצה. אבל לפני כן פותח עם פסוק אחד מהפכני בנוגע לקביעת לוח השנה:

2. שמות יב,ב: ויאמר ה' אל משה ואל אהרן² בארץ מצרים לאמר: החודש הזה לכם ראש חודשים, ראשון הוא לכם לחודשי השנה. **רש"י:** הראהו לבנה בחידושה ואמר לו: כשהירח מתחדש יהיה לך ראש חדש. ואין מקרא יוצא מידי פשוטו: על חדש ניסן אמר לו: זה יהיה לך לראש לסדר מניין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי.

הפסוק כולל שתי הוראות. ראשית, 'החודש הזה לכם ראש חודשים', כלומר לעשות את **התחדשות הירח לראש חודש**. היינו להצמיד את מבנה החודשים לסיבוב הירח שנמשך בערך 29.5, במהלכם הוא נולד, גדל, קטן ונעלם ומופיע מחדש ולקדש ראש חודש ביום התחדשות הלבנה. רש"י מוסיף כי הדברים נאמרו למשה ממש עם שקיעת החמה של ליל ראש חודש ניסן ולכן הראה לו לבנה בחידושה ואמר 'החודש הזה – כזה ראה וקדש'.

הוראה שניה: "ראשון הוא לכם לחודשי השנה". למנות את החודשים לניסן ולעשותו ראש לכלום.

איך נחזיק בראש שני לוחות סותרים? האם השנה שלנו מתחילה בתשרי או בניסן? האם היא מבוססת על מהלך השמש או מחזור הירח? הרמב"ן עושה סדר ומסביר היטב: השמש קובעת את מחזור **השנה** ולכן כל ההלכות הקשורות **במחזור שנתי**, כמו ימי הדין ושמיטין ויובלות ומעשרות נקבעות לפיה ומתחילות מתשרי לאלול. מנגד, הירח וניסן קובעים את מבנה **החודש**, יום קידושו ותחילתו ומניין החודשים עצמם מניסן לאדר.

נסביר יותר: לשמש יש רק מחזור **שנתי** של 365 יום. אין לה תחנות של חודשים ולכן במנין שמשי, לא צריכים בכלל להיות חודשים. רק בגלל שהאדם זקוק גם לספירה חודשית, לכן נקבע בדעת האדם לחלק את השנה ל-12 חלקים שבממוצע הם שלושים יום. אבל מדובר בחלוקה שרירותית ומקרית, שאין לה משמעות אמיתית. אגב, בלוח הרומי הקדום היו רק עשרה חודשים ולא 12.

התורה יוצרת השלמה למניין השמשי ומצווה שיצירת החודשים בתוך כללות השנה תהיה בהתאם לירח, וכן מניין החודשים עצמם יהיה מניסן לאדר.

רמב"ן בראשית ח,ה: ודע כי אחרי שהסכימו שבתשרי נברא העולם, כמו שתקנו בו 'זה היום תחלת מעשיך'... יהיה ראש השנים מתשרי ... [אולם] צוה הקב"ה למנות **בחודשים** מנין אחר, שנאמר 'החדש הזה לכם ראש חודשים ראשון הוא לכם לחודשי השנה'... ועדיין **בשנים** החשבון מתשרי.

בהערה³ מובאת תוספת מעניינת.

² מדוע הפרשה נמסרה גם לאהרן? מהי שייכותה אליו כשאינה קשורה לשליחות לפרעה או לעבודת המשכן? פירוש מבריק בשמו של הרב נפתלי כץ, בעל סמיכת חכמים: הפסוק 'החדש הזה לכם' כולל גם הצינוי לעבר השנה, ומובא בגמרא (סנהדרין יח) שאין מושיבים מלך וכהן גדול בהחלטה אם לעבר שנה, משום שיש להם אינטרסים אישיים. המלך רוצה לעבר את השנה, משום שהיה משלם לאנשי הצבא שכר שנתי, וכשמעברים השנה מרוויח חודש נוסף בלי שכר. כוהן גדול רוצה שלא לעבר את השנה, כדי שיום כיפור יחול חודש קודם ביחס לשמש וכך מי המקווה ביום הכיפורים יהיו פחות קרים.

אבל הסברה נותנת ששניהם ביחד יושבים בעיבור השנה, משום שהאינטרסים שלהם מנוגדים ומתוך כך ייצא משפט נכון. ולכן נאמרה הפרשה למשה ואהרן ביחד, שמשה הוא מלך ואהרן הוא כוהן גדול, והוי רמז שרק כששניהם יחד אפשר לעבר השנה. אבל משה לבד ואהרן לבד אינו יכולים להיות שותפים במלאכה זו.

³ בכך מבאר הרמב"ן (שמות יב,ב) את העובדה שברוב ספרי התנך לא מופיעים **שמות לחודשים**, רק מספרים לחודש ניסן. בניגוד למקובל בלוחות העולם לקבוע שמות לחודשים. על דרך זה אין בתנך **שמות לימים** כמו בשפות אחרות, רק מספרים ליום השבת. שכן הצטוונו למנות את הימים לשבת שמסמלת ומזכירה את בריאת העולם ואת החודשים לניסן שמזכיר את יציאת מצרים.

כאן הבן שואל: למה לבלבל אותנו עם שני לוחות – שנתי וחודשי? במיוחד ששני החישובים אינם צועדים יחדיו ויוצרים **סתירה באורך השנה הכולל** (שנת שמש היא 365 יום לעומת 12 חודשי ירח שהם רק 354 יום) ולכן נדרש לעבר את השנה כל שלוש שנים, כדי להצמיד את חג הפסח לעונת האביב שמושפעת מהשמש?

קושיה נוספת עולה ביחס למיקום הציווי "החודש הזה לכם": מה פתאום הוא נאמר בנקודה הדרמטית והחשובה הזו, רגע לפני יציאת מצרים ויצירת עם ישראל, שהופכת אותו ל'ראש מצוות' ולא רק 'ראש חודשים'? הרי כאן בעצם מתחילה התורה, כדברי רש"י הידועים בתחילת ספר בראשית, שכאן מתחילים הציוויים לעם ישראל כפי שהוא נוצר כעם ביציאת מצרים, ולמה הקב"ה פותח עם פסוק אחד של הציווי הזה, שאין לו קשר לתכלית הפרשה המצווה על קרבן פסח וחמץ ומצה?

כלי יקר: צריכין ליתן טעם עוד, למה התחיל כל המצות בקידוש החודש ולמה נסמכה מצוה זו למצות קרבן פסח? ... לפי שצוה ליקח השה בעשור לחודש, על כן הוצרך להודיעו מאיזו יום יתחיל למנות עשרה ימים אלו, ואמר לו כזה ראה וקדש ומן אותו יום והלאה ימנה עשרה ימים.

הכלי יקר משיב בפשטות, שכאן עומדים להופיע לראשונה תאריכים עבריים בהם צריך לקחת את השה ולקיים סדר פסח, ולכן ה' מקדים ללמד איך לחשב את החודש העברי. אבל זה לא מספיק: הרי ה' יכול לומר תספרו מהלילה עשרה ימים, ובמועד אחר ורגוע יותר ללמדו הלכות קידוש החודש?

אנו רוצים להרחיב בשני מהלכים גדולים אודות מרכזיות מצוות קידוש הירח ומניין החודשים לניסן. היסוד הראשון מופיע אצל האבן עזרא והכוזרי, והרחבתי מעט את הדברים לענ"ד.

ג. מצוות "החודש" היא מהפכה. היא מעבירה את הכוח מידי הבורא אל הנבראים, מהקב"ה אל חכמי ישראל ולומדי התורה בכל דור. המצווה הראשונה מקימה את מסגרת לימוד התורה ומעמידה במרכז את מעמדם של החכמים. היא רומזת: **לכו תחפשו את החכמים**, בהיותם השותפים ביצירת התורה.

זאת בשני היבטים: הן בתור היותם מחזיקים **במאגר הפרשנות של התורה** והן מבחינת כוח **השליטה בבריאה** שהם מקבלים במצווה זו.

אין יהודי בעולם שלא תמה בשאלה מה הקשר בין היהדות שאנו מקיימים ובין התורה שבכתב שירדה מהשמיים? הרי היהדות שלנו היא לכאורה **יהדות חז"ל ולא יהדות משה?**

אנו מניחים על הראש והלב תפילין שחורות ומרובעות, בתוכן קלפים עם פרשיות "שמע, והיה אם שמוע, קדש והיה כי יבאך", אבל בתורה אין מילה מזה. רק אמירה קצרה: "וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפות בין עיניך". אנו נזהרים בשלושים ותשע מלאכות שבת, בעוד שבתורה כתוב רק "לא תבערו אש". אנו מתפללים שלוש תפילות ביום, בעוד שבתורה לא מוזכרת במפורש אפילו תפילה אחת. אנו נוטלים אתרוג בחג הסוכות, בעוד שבתורה כתוב "פרי עץ הדר" וזה יכול להיות תפוז.

הפלא היותר גדול הוא, שמעולם לא נפלה מחלוקת בעיקרי היהדות. הגם שהיהודים הם העם המתקוטט בתבל וחכמינו לא הפסיקו להתווכח, מעולם לא נפלה מחלוקת האם התפילין צריכות להיות מרובעות או עגולות והאם פרי עץ הדר הוא אתרוג או תפוז? חילוקי הדעות הם בעניינים של פרטים ומנהגים שמתחדשים בכל דור, אבל לא במהותיות. איך זה יתכן?

המצווה הראשונה בתורה מגלה את הסוד: **בצמוד לתורה שבכתב, משה העביר לתלמידיו והם לתלמידיהם בכל הדורות, מזוודה עם הקודים - עם הפרשנות של התורה שבכתב.** חכמים בסך הכול העבירו מדור לדור פרשנות שקיבלו ממשה. הוא הסביר להם שתפילין הם שחורות ומרובעות ומזוזה זה קלף עם פרשיות שמע והיה, וכן הלאה. לכן לא נפלה מעולם מחלוקת בעיקרי היהדות.

שמות החודשים העבריים שלנו מוזכרים לראשונה רק בספרים שנכתבו בסוף ימי התנך **בבבל**, כמו מגילת אסתר שמזכירה את אדר, ניסן, טבת ועוד, ובספר יחזקאל מוזכרות הנשים שמבכות את התמוז. שכן שמות החודשים הם בבליים ובאו משם, כדי להזכיר את נס גאולתנו וחזרתנו מארץ העמים.

הנה, המצווה הראשונה מחייבת זאת, תראו כמה היא קצרה ומסתורית, והאם יש מחוקק אחד בעולם שיגיש חוק כזה בלי סעיפים ותתי סעיפים?! "החודש הזה לכם ראש חודשים" - רגע, איזה חודש? התורה שכחה לספר את הפרט הכי חשוב: באיזה חודש נאמרו הדברים. ובאיזה היבט הוא ראש חודשים? ומה זה בכלל "חודשים"? כמה חודשים יש לשנה? ואיך בכלל מחשבים שנה?

3. כוזרי מאמר שלישי: תורת משה הוצרכנו במילותיו אל כמה כיתות מן הקבלה [התורה שבעל פה] ... כי העניין רחב מן המילות. הנה כאשר אמר 'החדש הזה לכם ראש חודשים', האם רצה לומר חדשי המצרים שהיו ביניהם, או חדשי הכשדים שהיו עם אברהם באור כשדים, או חדשי השמש או חדשי הירח? ישיבוני הקראים תשובה מספקת על זה ואסכים לדעתם.

אבן עזרא יב,א: משה לא פירש בתורה איך נקבע השנים והחדשים ואם לא נמצא אביב מה נעשה. ויש לתמוה איך פירש כל דיני נגעי מצורע שהוא נוגע לאדם אחד ולא יעמוד בכל זמן והניח דבר המועדים שכל ישראל חייבים לשמרה בכל זמן?! **זה לאות כי סמך על קריאת בית דין בכל דור ודור.**

הקיצור והתמציתיות של התורה מחייבים שבנוסף לתורה שבכתב, הועברה מזוודה עם קודים שהייתה שמורה אצל מי שהמלך סומך עליו. המדרש מסביר כי הקב"ה השאיר במכוון את הפרשנות בעל פה, כדי לתת לעם ישראל **בעלות על התורה**. יבואו ימים שבהם יקומו אנשים ויתרגמו את התורה לשפתם ויאמרו כי הם היהודים האמתיים. חסל סדר 'הברית הישנה' ועכשיו יש חלילה תנ"ך חדש ומעודכן. לכן ה' שמר מראש את קודי הכספת בעל פה, וכך העמים מוכרחים לשוב אל העם האחד, כדי להבין את פירוש התנ"ך המוסכם גם עליהם.

משל נהדר ששמעתי מהרה"ח יחזקאל סופר: פעם נשכחה מזוודה עם יהלומים בלובי של הבורסה. השומר הכריז במערכת הכריזה הפנימית כי מזוודה מלאה יהלומים נשכחה בכניסה, וכמובן זינקו עשרה סוחרים שטענו "כולה שלי". המאבטח לא ידע מה להכריע, אך פתאום ראה על התיק מנעול משוכלל עם קוד. הוא העביר את התיק בין כולם ואמר כי מי שיודע את הקוד הוא בעל הבית...

אבל סמכות החכמים היא יותר משמעותית: מצוות "החודש" אינה רומזת רק על מאגר הפרשנות ששמור אצלם, אלא על **השליטה במציאות** שניתנה להם. מי ששולט בזמן שולט במציאות ומשפיע על הקב"ה בעצמו. כאשר חברי הסנהדרין קובעים שראש השנה יחול ביום שני ובמילא יום הכיפורים יחול ביום רביעי, הם גורמים לקב"ה לשבת על כיסא דין ביום הזה ולדון את באי עולם.

קביעת הזמן נוגעת גם להתפתחויות שונות בעולם התלויות בזמן, וברגע שחכמים קובעים למשל חודש נוסף לשנה הם משנים את המציאות הקשורה בכך. ידועים דברי הירושלמי על "בתוליה חוזרים", וכן דוגמה נוספת: ההלכה קובעת לגבי תולעת בפירות, שאינה מתקיימת יותר מי"ב חודש, ואם עברו יותר מי"ב חודש מאז שנקצץ הפרי מהאילן - אפשר לאכול הפרי ללא בדיקה. אמנם אם בית דין עיברו השנה, יש להמתין עוד חודש, כי התולעת מקבלת חיות של חודש נוסף.

בהערה⁴ הובאה הארה מעניינת.

עד כאן היבט אחד למרכזיות מצוות "החודש הזה לכם". מכאן נמשיך עם ביאור חסידי כביר, מתוך מאמר כ"ק אדמו"ר⁵, אודות מהות שני לוחות השנה – השמשי וה'תשריאני', לעומת הירחי וה'נסיאני'.

⁴ בכך ביארנו בעבר שאלה גדולה: למה נאבקו המלאכים למנוע את ניתנת התורה למשה וטענו "תנה הודך על השמים"? וכי מלאכי השרת הם קמצנים או רכושניים חלילה? ובכלל, האם אין מכונת צילום למעלה ולעשות שני עותקים מהתורה ולתת גם להם וגם למשה? עוד שואלים למה התנגדו המלאכים רק לנתינת התורה למשה ולא לאבות שלמדו תורה, ולהבדיל להצעת התורה לאומות העולם?

אלא נתינת התורה לישראל העניקה להם את **הבעלות על התורה ובכלל זה הבעלות על ישיבה של מעלה** – על הקבה ומלאכי השרת, ולכך לא הסכימו המלאכים. משאכ לימוד התורה של האבות והתורה שהוצעה לאומות, הייתה רק לימוד התורה הקיימת ולא להוביל התורה עצמה.

⁵ הסתייעתי בכל הבא לקמן במאמר "נסי ניסן", התבאר בחוברות "אור וחיות" מבית מבצע תורה בצאגו"ח.

ד. את הסיפור הבא, ינקתי בחלב אמי: אחד מאחיי הגדולים נולד עם קשיי אלרגיה שגרמו לו סבל איום. צמחה לו פטריה בפה בגללה לא היה יכול לאכול והוא סבל מקוצר נשימה ודלקות ראות. הוא לא גדל, אמי לא מצאה מה להאכיל אותו ועד שכבר אכל משהו, היה מקיא הכול. הסבל של המשפחה היה נורא, הטיפול סחט את משאבי הנפש של אמי והיא לא חזרה לעבודה אחרי הלידה.

סבי, הרב משה אשכנזי, נסע באותם ימים לרבי וביקש ברכה עבור המשפחה. במיוחד הזכיר את אמי ואת מצבו של הילד. הרבי ענה: "עכשיו הרי מתקיים כנס נשי חב"ד בארץ הקודש, היא בוודאי מתעסקת בפעולות הכנס, וזו כבר סיבה נוספת שהילד יהיה בריא".

באותה תקופה יצא הרבי עם מבצעי הקודש של חלוקת נרות שבת והגברת הכשרות, ונשות כפר חב"ד ערכו כנס ארצי להגברת הפעילות. והנה הרבי מצווה על אמי להתעסק בכנס. הנהלת נשי חב"ד קפצה על המציאה ודרשה מאמי להנחות את הכנס. היא הייתה בהלם. לא היה דבר רחוק מהקדרות שלה מאשר לבנות ולהנחות אירוע ענק. אבל הציווי של הרבי היה ברור. היא התכוננה, ישבה עם אנשים לבנות את האירוע והנחתה את הכנס הארצי. למחרת האירוע, דלקת הריאות עברה, הפטרייה שהציקה לו שלושה חודשים נעלמה ובראש חודש אדר חזרה לעבודה במכללת הכפר.

החיים של יהודי מורכבים משני חלקים – טבע ונס. שגרה ופריצה. יהודי מחויב קודם כל לקדש את הטבע. לחיות את השגרה ולרומם אותה עצמה. להקפיד על התמדה וסדר וכך לשנות את ההווה. אבל יהודי נדרש להרבה יותר: להוכיח שהטבע הוא רק קומה לטפס מעליו. הוא מייצג גדלות אינסופית שלא יכולה להתיישב בתוכו. לכן עבודתו של יהודי היא גם לקפוץ מעל הטבע ולשבור אותו.

במאמרי החסידות מפתחים את הרעיון, באמצעות תובנה מיוחדת במינה שאמר "בעל העקדת יצחק", רבי יצחק עראמה, בדרשתו על פרשת "החודש": הקב"ה נטע שני כוחות בבריאה, שכל אחד מגלה את יופיו ותוקפו. ראשית, **ההתמדה של הטבע**. העובדה שהשמש, הירח וכל המערכת האסטרונומית פועלים בצורה מדויקת כבר קרוב ל-6000 שנה ואינם מראים סימני שיבוש, חולשה או עייפות. העובדה הזו מעידה כאלף עדים על קיומו של בורא. הרי כל נברא גשמי הוא מוגבל וזה אומר שהוא תמיד ישתבש, ייחלש עד שייעלם. והנה אין במערכת השמים צל של שיבוש כבר אלפי שנים ואין בה רמז לחולשה ועייפות. היא פועלת בעוצמה ובכוח, כמו ביום בריאתה.

מנגד, **פריצתו של הנס**, מסמלת עד כמה הטבע הוא כגרזן ביד החוצב וכלי למה שלמעלה ממנו.

בכך מבאר העקדה מדרש נפלא (ילקוט שמעוני יהושע רמז כב): כשבא יהושע לעצור את השמש במלחמת מלכי הדרום, טענה כנגדו השמש: "ואם אני שותק, מי יאמר קילוסו של הקב"ה?". אמר לו: "דום אתה ואני אומר שירה". השמש טענה כי תפקודה המתמיד הוא השירה הגדולה לקב"ה, "חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם... **פועל אמת שפעולתו אמת**". ההתמדה מוכיחה את כוח הנצח. אבל יהושע טען כי אם פורץ הטבע ממסגרותיו בהתאם להוראת נביא, מתגדל יותר שם ה'.

זה הפער בין תשרי לניסן: תשרי הוא ראש השנה של הטבע. הקבה דן את השנה החקלאית הבאה לחן ולרחמים, וגם חשבון הנפש של היהודי הוא איך הטבע שלי? עד כמה השגרה שלי בסדר עם תפילות, שיעורים וכו'? עד כמה אני המקסימום של עצמי? אבל ניסן הוא ראש השנה של הנס. הקב"ה לא הסתפק בהסרת השעבוד של מצרים ובהסדרת החיים שם, שגם זה היה פתרון מצוין לבעיה שלהם, אלא פרץ את גבולות מצרים עם ניסים אדירים והוציא אותם לגאולה. לכן חשבון הנפש של יהודי בניסן הוא: עד כמה אני מחולל ניסים? כמה אני מרים את גבולות הבסדר וחותר יותר?

בהערה⁶ הובאה אנקדוטה בת ימינו כמשל.

⁶"פול גיידל" נכנס לספר השיאים של גינס, בתור האסיר אשר ריצה את תקופת המאסר הארוכה בתולדות ארצות הברית ויצא בשחרור מוקדם (ראו ויקיפדיה בערכו). גיידל נולד בהרטפורד, קונטיקט, לאבא אלכוהוליסט שמת כשהיה ילד. הוא גדל בבית יתומים ובגיל 14 הלך לעבוד כנער משרת בבתי מלון. בהיותו בן 17, בחודש יולי 1911, החליט לשדוד סוכן מניות עשיר בשם ויליאם

4. **מאמר 'החדש הזה לכם' תשמג:** מבואר בספר עקדת יצחק שעל ידי שני אופנים יודעים גדלות הבורא: א. מהנהגת הטבע התמידית שמתנהג תמיד בלי שינוי והפסק, כי מכיון שהעולם הוא מוגבל, היה צריך להיות בו שינוי, והחידוש בהנהגת הטבע הוא שגם בענין של **טבע וגבול ישנו אין סוף**. כדברי הפסוק 'עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף לא ישבתו' - שכל שינויי העונות במשך השנה הם **בקביעות בלי שינוי**. ועוד זאת, שאף שלפי טבע הבריאה דבר מוגבל משתנה וסופו להיות נפסד לגמרי, כמו שכתב הבחיי 'שהתינוק משעה שנולד מתחיל להתיבש', אבל צבא השמים שמהם נמשכות תקופות השנה הם באופן של העדר השינוי והם חזקים כיום הבראם. ב. אולם ענין הנס הוא מלשון הרמה והגבהה, 'ארים נסי', שמגביה עצמו לגמרי מהגבלות העולם.

שני אופני ההנהגה ישנם בתורה: 'לא ישבתו' הוא שלימוד התורה הוא באותה חיות והתלהבות כמו בפעם הראשונה. שחזר על מה שלמד כבר, אבל באותה חיות כמו בפעם הראשונה. הנהגה ניסית בתורה הוא שמחדש עניין חדש, בהרמה והתנשאות מהגבלות העולם. זה החידוש בניסן על תשרי: אמרו חז"ל 'בתשרי בטלה עבודה מאבותינו במצרים', אמנם זה אינו אלא **מילוי החיסרון**, שהתמלא בתשרי. אבל החידוש דניסן הוא שאז הייתה **הגאולה ממצרים**, נס שלמעלה משלמות דטבע⁷.

בהמשך ליסוד הזה, שיהודי נדרש לחולל ניסים ולא רק להיות בסדר גמור, מבוארות בשיחותיו של הרבי תמיחות רבות. ומהן: התמיהה הידועה, לשם מה מאריכה התורה לסכם את פרשת המסעות בפרשת מסעי? והרי אין קטע מיותר יותר לכאורה, שמזכיר שמות של 42 תחנות בלי לספר מה היה בהם ולמה עזבו אותם? עוד לא ברור מדוע אומרת התורה "אלה **מסעי** בני ישראל אשר **יצאו מארץ מצרים**" והרי היה רק מסע אחד ביציאת מצרים - מרעמסס לסוכות, ואחריו היו עוד 41 מסעות מחוץ למדינה? זה כמו אדם שיצא מרוסיה לארץ ישראל ובדרך התעכב 40 שנה באירופה ועבר 41 תחנות. הוא לא יאמר אלו המסעות מרוסיה, אלא אלו המסעות בתוך אירופה?

אלא (ליקוטי שיחות ב/348) כל החיים הם היציאה ממצרים: מהמיצר של היום אל הפריצה של מחר, וכל הווה הוא **מיצר לגבי הפוטנציאל לפרוץ אותו**. לכן התורה מאריכה כל כך בסיפור המסעות, ללמד שהם אף פעם לא עצרו. **שום הישג לא סיפק אותם**. עד שלא הגיעו אל היעד, לארץ ישראל, הם קמו שוב מההישג של אתמול ופרצו גם אותו והתקדמו לתחנה הבאה.

בהתאם ליסוד הזה, מבארת תורת החסידות שני סיפורים תלמודיים מפורסמים ותמוהים עד מאוד. מדובר בשני גדולי עולם שלא היה רגע אחד בלתי מושלם בחייהם, ובכל זאת בסוף חייהם התענו במחשבות קשות האם הם ראויים להיכנס לגן עדן.

הסיפור הראשון על רבן יוחנן בן זכאי. רבן יוחנן היה גדול הדורות. לא סתם הוא החכם היחיד לאורך ההיסטוריה שלא היה ממשפחת הנשיאים ובכל זאת נקרא בשם "רבן" ולא "רבי". הוא זה שאחראי לכך שהתורה לא השתכחה אחרי החורבן בירושלים ועברה להיבנות ביבנה. גם באופן אישי נאמרו עליו דברים מופלאים, כמו שמעולם לא שח שיחת חולין ולא הלך ארבע אמות בלא תורה. ובכל זאת

ג'קסון, שהתארח בבית המלון בניו יורק בו עבד. גיידל חנק אותו למוות ונתפס אחרי יומיים. הוא נשפט למאסר עולם ונכלא בבית הכלא "סינג סינג" במדינת ניו יורק.

בדרך כלל, מקצרים את העונש לעשרים שנה וגיידל היה אמור להשתחרר בשנת 1931, אבל מסיבות לא ברורות הוא לא שוחרר. (יש אומרים שהתיק שלו אבד בסך הברוקרטי של מערך בתי הכלא, פניותיו הגיעו למשרדים הלא נכונים והמערכת שכחה מקיומו). גיידל המשיך להיות כלוא עשרות שנים, עד שנות השבעים. העולם התהפך בשתי מלחמות עולם, הבורסה קרסה והתאוששה, דורות של אסירים חלפו ובאו ורק גיידל נותר כלוא. מעמדו כזקן האסירים העניק לו יוקרה, הוא הפך לידיד הסוהרים והופקד על תפעול ספריית הכלא. בשנת 1974, בהיותו בן 80 ולאחר 63 שנות כליאה, נפל עליו אסון... מישהו מצא את התיק שלו והחליט לשחררו. אבל גיידל התנגד לשחרור. הוא טען שאין לו מושג איך חיים כאדם חופשי. בפעם האחרונה שהיה בן חורין, מכוניות היו יקרי המציאות, טלפון היה לוקסוס השמור לבעלי ממון ומטוסים פעלו רק בקרבות אוויר. גיידל עתר לבית המשפט בדרישה להישאר כלוא והשופטים נעתרו להשאירו אסיר עוד שש שנים. בשנת 1980, בהיותו בן 86 ולאחר 68 שנות מאסר, הוא יצא מבית הכלא. הוא חי עוד שבע שנים בעולם החופשי ומת בגיל 93.

ובכן, מבחינת חיים של להיות בסדר, זאת גם צורת חיים אפשרית. אבל איפה הנס ופריצת הגבולות? ⁷ אולי מבואר בזה "באחד בניסן ראש השנה למלכים ולרגלים". לגבי "רגלים" מובן שמתחילים בניסן, שכן סדר הרגלים עצמם הוא מניסן לתשרי - מהקציר אל האסיף. אבל למה ראש השנה לספירת שנות המלכים היא בניסן ולא בתשרי? יש לברר לפי האמור, שמלך פורץ גדר ולא רק פקיד ששומר על הסדר, ולכן שייך לניסן.

מספרת הגמרא בברכות כי ברגעי חייו האחרונים הוא פרץ בבכי מאימת הדין, ואמר שאינו יודע לאיזו דרך מוליכים אותו בבית דין של מעלה.

מה הכוונה בסיפור? וכי רבן יוחנן לא ידע שמעולם לא שח שיחת חולין?! אם הוא לא ראוי להיכנס לגן עדן – מי כן יכול להיכנס לשם? למי כן נועד השכר המובטח בשמים?

הסבר חסידי אומר (דרך חיים א,א) כי רבן יוחנן ידע שמסר נפשו על לימוד התורה, אבל הוא התלבט האם זכה לפרוץ מיצר? האם עשה משהו **מעבר לטבע**? הוא נולד צדיק, בעל נפש טבעית של התמדה וקדושה, ולכן תהה לעצמו האם זכה במשהו להיות **בעל תשובה**? כי מה שמכניס לגן עדן הוא לא להיות בסדר, אלא **החידוש שנוצר ביחס למה שטבע בך הבורא**.

הסיפור השני מצמרר עוד יותר (עבודה זרה יח): אלו היו ימי גזרות השמד והאימה של עשרת הרוגי מלכות. בכל יום סחבו הקלגסים הרומאיים עוד מגדולי אומתנו והמיתו אותם במיתות משונות. באותם ימים נכנס התנא רבי חנינא בן תרדיון לבקר את רבו, רבי יוסי בן קיסמא. הרב אמר לתלמיד כי הוא שומע עליו דברים קשים, שרבי חנינא ממשיך ללמד תורה ברבים ובכך מכניס עצמו לסכנת חיים.

רבי חנינא הקשיב ושאל, האם לדעת הרב הוא עתיד להיכנס לגן עדן? הרב ביקש לשמוע על מעשה טוב שעשה וכך יוכל לדעת האם ראוי להיכנס לעולם שכולו טוב. רבי חנינא סיפר כי בנוסף ללימוד התורה, הוא גם פועל כגבאי צדקה ואוסף כסף מיהודים עבור עניים בירושלים. פעם בליל פורים הוא עשה סדר עם הכסף שהצטבר ומצא מאה שקלים שלא ידע אם הם שייכים לארנק הצדקה או לארנק הפרטי שלו. הוא היה יכול לעשות "יחלוקו", אבל לא התלבט ומסר בשמחה הכול לצדקה. הרב התפעל מהסיפור ואמר כי המעשה הזה מעניק בוודאי כרטיס כניסה לגן עדן.

וכמובן, אין סיפור תמוה יותר: מדובר על תלמיד שמוסר נפשו ללימוד תורה ברבים, בהמשך תפסו אותו לומד תורה וכרכו את גופו בספר התורה וזרקוהו לתוך האש. ובכל זאת כל זה לא מזכה בכניסה לגן עדן. רק העובדה שהוא פעם נתן מאה שקל לצדקה – מה שכולנו עושים כל העת!?

מבאר רבינו הזקן (תורה אור יט,ב): התשובה על השאלה 'האם אזכה להיכנס לגן עדן', תלויה בדבר אחד: האם עשית משהו מעבר לטבע, האם נתת לקב"ה נתינה שאינה נובעת מצד האופי, אלא רק מצד ההתמסרות לעבודת ה', ולכן רבי יוסי ביקש לשמוע מקרה בו פרץ את גבולותיו הטבעיים?

רבי חנינא הבין את השאלה וענה כך: פעם עשיתי מעשה שמעבר לטבעי. אדם שמוסר ללימוד תורה ביום ובלילה, הוא בדרך כלל טיפוס מסוגר ומכווץ שחי עם עצמו ואינו מתחבר אל החיים התוססים. אדם כזה אינו דורש הרבה לעצמו וגם אינו נהנה לפזר כסף לאחרים. אולם ברגע שפתחתי את הכיס ונתתי צדקה בקלות, זה מוכיח שהצדקה לא באה בטבעי, אלא ביראת אלוקים ואהבת המצווה. אכן, כאשר שמע זאת רבי יוסי, הסכים לכך בהתלהבות.

הנה סיפור חד: ר' גימפל אורמלנד היה יהודי מבוסס שניהל בית אבות במיאמי. הוא לא היה חסיד חב"ד, אבל התקרב לעולמה של חב"ד באמצעות הבחורים השלוחים בישיבה במיאמי. באחת השנים החליט להכיר את הרבי ושהה ב-770 בשבת בראשית. באותה שבת מכרו בבית הכנסת את זכות ה'מצוות' של כל השנה ור' גימפל - שלא הבין בדיוק מה קורה ורק שמע מרחוק שאוספים כסף – הכריז שהוא תורם אלף דולר לטובת בית הכנסת. באופן חריג, הרבי פנה אליו ואמר: "אני רוצה ממך \$5000". גימפל נבהל, והרבי הגיב שהוא נותן לו הבטחה כי בשנה הבאה יוכל לתת כפל כפליים.

זאת הייתה הוצאה גדולה עבורו, אבל בסתר לבו שמח על ההבטחה הרומזת כי הוא עתיד לשנה עסקית מוצלחת. בכל יום חיכה לטלפון ממנהל ההשקעות שלו או ממפעל הפיס, אבל השנה עברה ולא קרה שום דבר מיוחד.

סמוך מאוד לראש השנה, הוא קיבל טלפון ממנהל הקמפוס של בית הרפואה שעמד צמוד לבית האבות שלהם עם הצעה למכור להם את הבניין. ר' גימפל הגיע למסקנה שזאת הזדמנות למכור את המקום והם חתמו על 'זיכרון דברים'. הוא קיבל מקדמה על העסקה והחלק האישי שלו במקדמה היה

15,000 דולר, פי 3 מאותם \$ 5000 שהוא נתן לרבי אשתקד. נו, כעת ברור שהוא קנה כרטיס טיסה נוסף לניו יורק לשמחת תורה וציפה לשמוע את הסכום אותו יבקש הרבי. בסתר ליבו קיווה שהרבי יתבע בגדול ויבקש סכום עצום וכך ירוויח בשנה הבאה כפל כפליים... סוג של תכנון מס מוקדם...

הוא התחרה בעקשנות מול החסיד ר' בערל ווייס על קניית הפסוק הראשון ב"אתה הראת" עבור הרבי, אך לבסוף נכנע. הוא קנה את הפסוק השני ואמר שהסכום יהיה 'על דעת הרבי'. בליבו קיווה שהסכום 'על דעת הרבי' יהיה מפתיע... אחרי שבת בראשית הוא נכנס ליחידות. הרבי לא העלה את הנושא והוא שאל כמה לכתוב בצ'ק עבור הפסוק בשמחת תורה?

הרבי השיב: "126 דולר". אורמלנד נדהם. בשנה שעברה, כשלא היה לו, הרבי ביקש 5000 דולר והשנה כשביכולתו לתת, הרבי מבקש 126?! הרבי ענה: "גימפל, אני לא זקוק לכסף שלך, אני צריך שתפרוץ את ההגבלות שלך. בשנה שעברה, פריצת גבולות הייתה עם הסכום שנקבתי, וכעת תיתן מה שתיתן [לשם שמים]..."

על ידי ההחלטה האמיצה של כל אחד להיות מפורצי הגלות הפרטית בעבודת ה', נזכה בפתח חודש ניסן זה, לפריצת חומות הגלות ולגאולת עולם ושמחת עולם ובניסן עתידים להיגאל.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**